

УДК 331.5:37.0

**Побірченко Неоніла Антонівна**

доктор психологічних наук, професор,  
провідний науковий співробітник НДІ освітології  
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ  
*ndl.osv@kubg.edu.ua*

## **ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ЛЮДИНИ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН**

**Анотація.** У статті описано педагогічну підтримку працездатності людини на засадах ринкових відносин. Необхідність такої підтримки людини, яка зайнята на ринку праці обумовлена самореалізацією виду діяльності звичним способом дій педагогіки.

**Ключові слова:** зайнятість особи; педагогічні засади; ринкові відносини; підтримка; професійна самореалізація.

### **Постановка проблеми.**

У нових умовах ринку праці більшість людей реалізують діяльність звичним для них способом дій. Така тенденція може бути серйозною причиною діючого в суспільстві безробіття, байдужого ставлення людини до результатів власної діяльності. Слід підкреслити, що зайняті працею люди вважають її життєвою цінністю, яка сама по собі приносить задоволення. Проте, якщо поставити питання, яке кожен може задати собі: «Що головне для людини?», то після глибоких міркувань, якщо не кожен, то багато хто зможе відповісти: «бути задоволеним життям». Скажімо так, що людині, як суб'єкту розбудови власної діяльності, не дається вона у готовій формі. У людини є індивідуальні, природні, соціальні, психологічні можливості, у відповідності з якими вона підбирає собі вид діяльності, людей, з якими їй комфортно працювати, влаштовує власний життєвий побут тощо. Тому працювати із задоволенням – це ще показник задоволення життям.

Разом з тим, задоволення життям у соціальних вимірах може бути тимчасовим. Це трапляється тоді, коли зайнята людина не знаходить своєї ролі в соціально-педагогічній спільноті людей на роботі. Сьогодні ринкові відносини є наслідком і причиною тих змін, що відбуваються не лише в особі людини. Відносини людей, що будуються на економічній основі, за економічними законами і правилами, – це нестабільні, невизначені,

бездовірливі відносини. Більшість зайнятих на ринку праці людей починає «хворіти» невпевненістю у власних можливостях. Подальший перебіг ринкових трансформацій у міжособові стосунки людини значною мірою залежить від того, як їй вдається адекватно здійснювати власну самооцінку чи самоконтроль. Особливістю є залежність людини від здатності інтеріорізувати нові умови ринкового спілкування у мотиваційно-ціннісні смисли професійної діяльності, від якого їй нелегко відмовитися.

За умов трансформації ринкових принципів економіки в діяльність людини особливої значущості набувають питання формування нових життєвих правил в набуті професійної компетентності, в адаптації до змін у мотиваційному підґрунті професійного сам здійснення.

Перелічувати негаразди із зайнятістю окремого суб'єкта ринкової праці, можна на багатьох сторінках нашої статті. Поняття «зайнята людина» розкриває психологічну сутність окремої особи, яка працевлаштована і здебільшого відчуває в житті задоволення від праці. У контексті теми статті поняттям «зайнята людина» розкривається активний психологічний стан людини, яка самостійно цілеспрямовує діяльність на постановку та розв'язання задач у відповідності з професійним стандартом.

**Мета статті** – розкрити педагогічні дії підтримки працездатності людини, завдяки яким вона має можливість зберігати власну фахову активність в самореалізації професійної діяльності та дотримуванні корпоративної культури спілкування з людьми.

### **Виклад основного матеріалу.**

У сучасних дослідженнях проблеми значиме місце відведено науковим працям вчених, які вивчали можливості педагогічних дій у підтримці працездатності людини. Важливим підходом до аналізу був вибір тих досліджень, завдяки яким зайнята людина здійснювала самореформування того виду діяльності, мета і зміст структурних компонентів якої недостатньо відповідали ринковим принципам праці. Так, Є. А. Дорошенко, виключаючи із функцій освіти «спеціалізацію», підкреслює важливість систематичного самостійного навчання – самоосвіту [5, 39]. Н. Г. Протасова виокремлює як

складову освіти можливість фахівця отримати нову спеціальність, додаткову освіту, отримати кваліфікацію відповідно до специфіки діяльності [6, 39-40]. Незважаючи на багатоманітність підходів авторів досліджуваної проблеми (В.О. Огнев'юк, А.І. Кузьмінський, В. В. Олійник, С. О. Сисоєва) слід визначити їхню загальну об'єктивність і близькість до вирішення проблеми підтримки зайнятої людини на ринку праці. Це дозволило нам окреслити такі основні функції підтримки зайнятої людини у процесі самореформування виду її діяльності на ринку праці:

- освітньо-інформаційна: підтримує спрямованість особистості на отримання різногалузевої нової освітньої інформації й актуалізує набутий досвід та знання, які залишаються в поточній та реформованій професійній діяльності для набуття нової фахової майстерності;

- рефлексивно-особистісна – підтримує дію таких професійних якостей особистості, як толерантність, взаємоповага, тактовність, чуйність, готовність до співпраці та до праці професійного консультування;

- адаптивно-губристична – підтримує швидкий перехід до змін, які постійно відбуваються у соціально-політичній, культурній, технічній, освітній сферах, актуалізує необхідність випереджаючого характеру інноваційно-інформаційної можливості фахівця певним чином впливати на своє майбутнє;

- розвивально-когнітивна – підтримує різнобічність наукових підходів до розвитку професійного творчого інтелекту та культурного потенціалу, стимулює самоосвітню діяльність фахівця, що є засадою його неперервного підвищення кваліфікації;

- діагностично-дослідницька – підтримує самоорганізацію експериментальної перевірки результативності застосування нових професійних технологій, визначати з ризиком недоліки у користуванні їх науково-технічними підходами у вирішенні проблем реформування професійної освіти.

Проведений вище аналіз підтримуючих можливостей, якими може користуватися зайнята людина, дозволив говорити про те, що кожній освітній підтримці відповідає низка конкретних характеристик. Вони дозволяють

оцінити функцію кожної із підтримок у реальній поведінці та професійній діяльності сучасного фахівця ринкової економіки. Крім того, узагальнюючи та порівнюючи характеристики, ми вважаємо за доцільне об'єднати їх у певні блоки. Такі блоки як сукупність дій, відображаючи певні функції компонентів професійної компетентності зайнятої людини, виступатимуть засобами експертного оцінювання та самооцінки освітніх підтримок, які, у свою чергу, характеризуватимуть оновлений розвиток професійної компетентності.

Зазначимо, що під поняттям «критерій», як правило, розуміють «засіб, ознаку, завдяки якій відбувається оцінка, визначення або класифікація явища чи процесу» [7, 588]. Показник – це явище або подія, за якою можна судити про динаміку певного процесу [7, 1024]. У такому розумінні показники дозволяють конкретизувати самі критерії (як засіб оцінки), даючи предметну характеристику певним явищам, що дозволяє нам оцінити ефективність підтримки, якою супроводжується людина. Таким чином, критеріями ефективності підтримки зайнятої людини в умовах ринкових відносин виступила: губристична, мотиваційна, когнітивна інформація та особистісно-рефлексивні зміни. Педагогічною підтримкою виступили змінені компетентності, до яких віднесено:

- мотиваційну цінність інноваційної інформації;
- предметну сутність професійного знання;
- дидактично-методичну підтримку вибору професійної діяльності в конкретній ситуації ринку праці.

Багатьма сучасними науковими дослідженнями доведено, що стандартизацію професійної підготовки та перепідготовки фахівця слід розробляти на показниково-критерійних вимірах сучасної якості освіти. Зайнята на ринку праці людина має орієнтуватися в інноваційно-інформаційному просторі професій, їх вимог до якостей особистості, до рівнів професійної компетентності. Із такими завданнями самостійно зайнятій людині справитися нелегко. Їй потрібна освітня підтримка, зміст якої базується на нових навчально-професійних орієнтирах.

За науковими визначеннями відомого в Україні академіка В. О. Огнев'юка, освіта в розвитку людини є пріоритетною цінністю її життя [3, 15].

В оцінюванні значущості освіти академіком доповнюються такі важливі позиції: використання ресурсів різних галузей освіти, створення нових якісних умов функціонування ринку праці [3, 152]. «Інноваційна економіка вимагає нових інтегрованих, наукомістких предметів» [3, 153]. «Адже відомо, що низький загальноосвітній і професійний рівень працівників (на виробництві робітників 2-3-го розрядів набагато більше, ніж 7-6-го) зумовлює нерациональне, неефективне використання обладнання, низьку продуктивність праці; брак і поломки обладнання на виробництві, як правило, спричинені саме цим фактором» [3, 152].

Від фахівця ринку праці суспільство вимагає високого рівня конкурентоздатності та мобільності всіх внутрішніх процесів життєдіяльності. Особливої уваги потребує проблема адаптації до постійних змін зовнішнього середовища, прискорений темп життя, підвищення активності міжособових стосунків і багатьох інших факторів розвитку суспільства з ринковою економікою. Такі фактори зумовлюють спрямованість особистості до самоствердження та досягнення успіху. Мотивація досягнення успіху, шляхи і засоби такої реалізації зумовлені формами губристичної мотивації (за А. А. Леонт'євим). Поняттям «губристичної мотивації» за дослідником Ю. Козелицьким, розкривається стійке прагнення людини до підкріплення та підвищення самооцінки та власної значущості. Конструктивна форма губристичної мотивації у людини характеризується помірно високим рівнем вираженості; прагненням до досконалості за рівнем розвитку може переважати прагнення до значущості (за Т. Б. Хомуленко, К. І. Фоменко).

Визначення джерела успіху зайнятої людини в нових умовах є одночасно актуальним, перспективним і малодослідженим питанням. Процес зайнятості формується як: смисл життя; значущість праці, самої її як особистості; смисл значущості постійної зайнятості розуміється людиною в залежності від розвитку економіки на ринку праці.

**Для подальшого дослідження проблеми.** Дослідження регулятивної функції компетентнісної активності професійного розвитку зайнятої людини у науці не втрачає своєї актуальності. На сьогоднішньому етапі розвитку суспільства з ринковою економікою суттєво змінюється зовнішня (соціальна) мотивація у навчально-професійній діяльності студентів. Соціальна перспектива професійної компетентності фахівця на ринку праці, як зазначають вітчизняні дослідники [1; 3; 5; 6], суттєво модифікує внутрішній регуляторний потенціал особистості. Зокрема йдеться, на думку сучасних вчених, про взаємозв'язок зовнішніх і внутрішніх мотивів з перспективою розвитку їх професійної компетентності. Підкреслимо позицію, що якщо фахівець у процесі діяльності надає перевагу зовнішнім соціальним мотивам у процесі навчальної діяльності, то це може призвести до того, що самоосвіта, і, відповідно, учіння (самостійне пізнання), в них набувають формального характеру. Низький рівень внутрішньої мотивації спричинює у фахівця ринкової праці неухважність до творчого підходу в роботі, знижується самостійність, виникає неадекватність в діях контролю та оцінки власних професійних знань.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романюк С. А. Динаміка диспропорцій на регіональних ринках праці в Україні / С. А. Романюк // Ринок праці та зайнятість населення. – 2013. – С.3.
2. Закон України «Про вищу освіту» (2002 р.).
3. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. – К. Знання України, 2013. – С. 151 – 153.
4. Козелецкий Ю. Человек многомерный (психологическое эссе) / Ю. Козелецкий. – К.: Лыбидь, 1991, – 288 с.
5. Дорошенко Е. А. Основні положення концепції післядипломної освіти в Україні / Е. А. Дорошенко // Післядипломна освіта: проблеми управління, методичне забезпечення: навч.-метод. посіб. / за ред. Г. С. Данилової. – К. : ІЗМН, 2000. – с.39.
6. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Н. Г. Протасова ; [Держ. акад. керів. кадрів освіти]. – К., 1998. – С. 39-40.
7. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної укр. мови (з дод. і допов.) [5-е вид.]. / В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : Перун, 2005. – С. 588.

*Стаття надійшла до редакції 28.05.2014*

## ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА РАБОТОСПОСОБНОСТИ ЧЕЛОВЕКА В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ

## **Побирченко Неонила Антоновна**

доктор психологических наук, профессор,  
ведущий научный сотрудник НИЛ освітології  
Киевский университет имени Бориса Гринченка, г. Киев  
*ndl.osv@kubg.edu.ua*

**Аннотация.** В статье описано педагогическую поддержку работоспособности человека на основе рыночных отношений. Необходимость такой поддержки человека, который занят на рынке труда обусловлена самореализацией вида деятельности привычным способом действий педагогики.

**Ключевые слова:** занятость человека; педагогические основы; рыночные отношения; поддержка; профессиональная самореализация.

## **EDUCATIONAL SUPPORT OF HUMAN EFFICIENCY IN MARKET CONDITIONS**

### **Neonyla A. Pobyrchenko**

Doctor of psychological sciences, professor,  
senior researcher of Osvitology Lab  
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv  
*ndl.osv@kubg.edu.ua*

**Abstract.** This paper describes the pedagogical support disability rights on the basis of market relations. The need for such a support person who is engaged in the labor market due to self-realization activity habitual ways of acting.

**Keywords:** employment rights; pedagogical bases; market relations; support; professional self-realization

### **REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)**

1. Romanyuk S.A. Dynamics of disparities in regional labor markets in Ukraine / S.A. Romanyuk // Rynok pratsi ta zaynyatist' naseleennya. – 2013. – P.3. (in Ukrainian)
2. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» (2002 p.). (in Ukrainian)
3. Ohnev"yuk V.O. Education in the value system of sustainable human development / V.O. Ohnev"yuk .- K. Znannya Ukrayiny, 2013. – С. 151 – 153 (in Ukrainian)
4. Kozeleckij Ju. Man multidimensional (psychological essay) / Ju. Kozeleckij. – K.: Lybid', 1991, – 288 с. (in Russian)
5. Doroshenko E. A. Basic concept of postgraduate education in Ukraine / E. A. Doroshenko // Pislyadyplomna osvita: problemy upravlinnya, metodychne zabezpechennya: navch.-metod. posib. / za red.. H. S. Danylovoyi. – K.: IZMN, 2000. – p.39. (in Ukrainian)
6. Protasova N. H. Postgraduate education teachers: content, structure and trends // N. H. Protasova ; [Derzh. akad. keriv. kadriv osvity]. – K., 1998. – P. 39-40. (in Ukrainian)
7. Busel V. T. Great Dictionary of the modern Ukrainian Language / V. T. Busel. - K.; Irpin': Perun, 2005. – P. 588. (in Ukrainian)